

behoorlijke barakken met voldoende hygiënische faciliteiten, soms waren zij primitief en vervuild. De winters in Japan zijn koud (lange perioden waarin het 20 graden vriest, zijn geen zeldzaamheid) en in die winters hebben de meeste krijgsgevangenen bitter onder de kou geleden, maar er waren ook kampen waar de barakken met name in de winter '43-'44 en zelfs in de winter '44-'45, toen de meeste Japanse burgers nauwelijks meer brandstof kregen, goed verwarmd waren. Over het algemeen kregen de krijgsgevangenen, evenals trouwens de meeste Japanse burgers, te weinig te eten, vooral in '45¹, en kleding (de meesten waren in tropenkleding gearriveerd – velen zijn aan longontsteking overleden) en schoeisel werden over het algemeen in onvoldoende mate verstrekt. De behandeling in de kampen verschilde sterk. 'Er zijn', schreef van Witsen,

'kampcommandanten die . . . hun werk gewetensvol verrichten, plichtsgetrouwe mensen. Het resultaat is een behoorlijk kamp, waar niet al te veel wantoestanden ontstaan en de corruptie binnen de perken blijft . . . Als de commandant . . . voldoende controle uitoefent over zijn ondergeschikten, klachten van de kampbewoners onderzoekt, . . . bestraffingen niet meer door iedere bewaker laat uitvoeren, kan van een goed kamp worden gesproken. Diefstal uit de opgeslagen Rode Kruis-pakketten blijft dan binnen redelijke grenzen . . . Er zijn inderdaad zulke kampen geweest, mortaliteit 5 pro mille per jaar. Jammer genoeg zijn het uitzonderingen'² –

in de meeste kampen deden zich die relatief gunstige omstandigheden niet voor. Van Witsen zelf had geluk: hij arriveerde in november '43 in een kamp bij Tokio, van waaruit de gevangenen in een hoogovencomplex moesten werken. 'Wij waren daar', schreef hij,

'met driehonderdvier-en-zestig man aangekomen; over het algemeen traden de Japanners rustig op . . . Werk, voeding, hygiëne en huisvesting waren redelijk, wat blijkt uit het sterftecijfer: vier man in anderhalf jaar! De krijgsgevangenen, veel oud kader en landstormers, gedroegen zich onderling behoorlijk . . . In al die tijd heeft zich slechts één incident voorgedaan: een adjudant-Knil ontvreemde een gouden horloge van een onderluitenant. Het kwam de Japanners ter ore en de schuldige werd gestraft met vijftig zweepslagen over de blote rug ten aanschouwen van alle kampbewoners. De kampcommandant, een Japanse luitenant, deelde mede: 'De dief is een man die de naam van de Europeanen bezoedelt, gelukkig is er in het hele kamp maar één van dat soort.'³

¹ In een van de kampen van waaruit in een kolenmijn moest worden gewerkt, had het dagrantsoen in maart '45 een calorische waarde van 3 012 (te laag voor mijnwerkers) en was het in juni gedaald tot 1 975. ² Van Witsen, p. 388–89. ³ A.v., p. 592.